

Pojalikkuse raamat

Tõlkinud ja kommenteerinud

Frank Jüris

Sissejuhatus

Pojalikkus (*xiao* 孝) on üks konfutsianismi põhimõistetest, mille juured ulatuvad muistse Hiina patrilineaarse agraarühiskonna peremudelisse. Sotsiaalne hierarhia ja võimusuhted põhinesid vanemate austamisel. Selle otsene religioosne väljendus oli esivanemate kultus, mis on konfutsianistlikes ühiskondades aktuaalne tänapäevani.

Varaseimad näited *xiao* kohta pärinevad Shangi dünastia lõpu ja Zhou dünastia alguse pronksanumatelt (umbes aastast 1000 e.m.a). Li Yu-min on täheldanud, et kirjamärki *xiao* kasutati pronksanumatel Lääne-Zhou dünastia ajal 64 ja Ida-Zhou ajal 17 korral (Holzman 1998: 186).

Lääne-Zhou pronksanumatel ja *Laulude raamatus*¹ kasutati märki *xiao* 孝 verbina, mis esines koos märgiga *xiang* 享² ning tähendas ohverdamist. Erinevalt Shangi ajastust ei ohverdatud Lääne-Zhou ajal enam

¹ *Laulude raamat* (*Shijing* 詩經) on Hiina muistsete rahvalaulude ja hümnide kogumik, mille vanimat, kolmandat osa, arvatakse pärinevat teise aastatuhande lõpust e.m.a (Mäll, Läänemets ja Toome 2011: 119).

² Vanimas tänapäevani säilinud sõnaraamatus *Erya* 爾雅, mis pärineb Qini ja Lääne-Hani perioodist 221 e.m.a – 9 m.a.j on *xiang* 享 defineeritud *xiao* 孝 kaudu ja tähendab ohverdamist (*xian* 獻). Tõlgitud väljaandest *Er Ya* 爾雅. Chinese Text Project: <http://ctext.org/er-ya?searchu=享>, 04.12.18.

kaugetele esivanematele, vaid isale, vanaisale ja teistele lähisugulastele ning isegi esivanemate templile *zongmiao* 宗廟 (Knapp 1995: 198–201).

*Kirjade raamatus*³ esineb *xiao* 孝 koos märgiga *yang* 養,⁴ mis esialgu tähendas toitmist ja mida laiemalt seostakse üldse elusolendite eest hoolitsemisega. Kuigi ei ole täpsustatud, kas tegemist on elusate või surnud vanematega, tõlgib Keith N. Knapp *xiaoyang*'i 孝養 elusate vanemate toitmiseks (*xiao* 孝) ja nende eest hoolitsemiseks (*yang* 養) (Knapp 1995: 198–201).

Lisaks vanemate ja nende hingede toitmisele tähendas *xiao* 孝 ka neile kuuletumist. *Kirjade raamatu* peatükis *Kanggao* 康考 ei peeta poja käitumist pojalikuks (*buxiao* 不孝), kui ta ei jätka isa tegevust (*fu-shi* 父事), mis omakorda haavab isa südant (*xin* 心) ja mille tulemusel isa ei armasta oma poega, vaid vihkab teda.⁵ Knappi järgi ei käitu pojalikkusest lähtuvalt mitte ainult poeg, kes ei kuuletu isale, vaid ka isa, kes ei armasta oma poega (Knapp 1995: 202–203).

Pojalikkuse raamat (*Xiaojing* 孝經) kuulub *Kolmteistraamatu* (*Shisanjing* 十三經) ehk konfutsianistlike kanooniliste tekstide kogu hulka ja on neist kõige lakoonilisem. *Pojalikkuse raamatu* maht on ainult 1800 kirjamärki ja selles on esindatud vaid 388 erinevat sinogrammi. Erinevalt teistest klassikalistest teostest ei sisalda see konkreetseid viiteid ajaloolistele isikutele, paikadele ega sündmustele. Süntaks ja semantika on suhteliselt lihtsad ning sirgjoonelised (Rosemont; Ames 2009: 6).

Tekst on jaotatud 18 peatükiks, milles õpetaja Konfutsius ja õpilane Zeng Shen 曾參 arutlevad pojalikkuse mõiste üle. 1.–6. peatükis käsitletakse pojalikkuse mõistet rakendatuna erinevatele sotsiaalsetele positsioonidele alates keisrist kuni tavainimeseni välja. Peatükid 9, 10, 14, 15 ja 18 käsitlevad pojalikkuse mõju, ulatust ning kohustusi. Peatükid 7, 8, 11, 12, 13, 16 ja 17 rõhutavad ühiskonna juhtimise vajalikkust isikliku eeskuju näitel keisrist väikeametnikeni. Konfutsianistliku ideaali järgi

³ *Kirjade raamat* (ka *Ajalooraaamat*) sisaldab pärimusi mitmest ajastust, kuid lõplikul kujul pandi kirja Hani ajastul (206 e.m.a – 220 m.a.j) (Mäll, Läänemets, Toome 2011: 100–101).

⁴ Legge, James (tlk). Shang Shu. *Zhou Shu. Announcement about Drunkenness*. Chinese Text Project: <http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=21336>, 06.12.18.

⁵ Legge, James (tlk). Shang Shu. *Zhou Shu. Announcement to the Prince of Kang*, 9. Chinese Text Project: <http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=21326>, 06.12.18.

saavutatakse kord ja harmoonia ühiskonnas pojalikkust ning isiklikku eeskujut, mitte aga jõudu ja sundust rakendades.

Zeng Shen (505–435 e.m.a) oli pärit Lu riigi Lōuna Wu linnast. Tema isa Zeng Dian 曾點 oli samuti Konfutsiuse õpilane. Õpilane Zeng Shen oli Konfutsiusest paarkümmend aastat noorem, kuid esineb *Vestetes ja vestlustes* juba nimega Zeng-zi 曾子 (õpetaja Zeng). Õpetaja Zengile omistatakse *Pojalikkuse raamatu* ja *Suure õpetuse* autorlus. Samuti peetakse Zeng Sheni Konfutsiusega alguse saanud konfutsianistide ortodoksse õpetusliini pärijaks ja edasikandjaks, sest tema õpilane oli Konfutsiuse pojapoeg Zi-si, kelle õpilased olid omakorda Meng-zi õpetajad (Huang 1997: 204).

Teadlastel ei ole täit kindlust, mis ajal ja kes *Pojalikkuse raamatu* tegelikult kirjutas. Seetõttu jääb kirjutamise daatum üsna laia ajavahemikku — alates Zeng Sheni surmast kuni esmase kirjaliku märkimiseni kroonikas *Isand Lü kevaded-sügised*, mis koostati 239. aastal e.m.a (Rosemont; Ames 2009: 17–19).

William G. Boltz peab *Pojalikkuse raamatu* kirjutamise hiliseimaks võimalikuks dateeringuks samuti kroonika *Isand Lü kevaded-sügised* kirjutamise aega 239. a e.m.a. *Isand Lü kevadete-sügiste* peatükis *Cha wei* 察微 on väljendiga „*Pojalikkuse raamat ütleb*” (*Xioajing yue* 孝經曰) viidatud *Pojalikkuse raamatule*, millele järgneb tekstikatkend *Pojalikkuse raamatu* kolmandast peatükist *Zhu hou* 諸侯 (Boltz 1993: 143): „Kui kõrgel pole ohtu, siis seisus on kauaks hoitud. Kui varasalt on ääreni täis, aga ei aja üle, siis jõukus on kauaks hoitud. Kui jõukus ja seisus ei jäta neid maha, siis on maa- ja viljaaltarid kaitstud ning nende ja rahva vahel valitseb kooskõla.” Ikezawa ja Holzman peavad *Pojalikkuse raamatu* kirjutamise aega *Kevadete-sügiste* kirjutamise ajast veelgi hilisemaks ning paigutavad selle keiser Jingi (157–141 e.m.a) ja keiser Wu (141–87 e.m.a) valitsemisaega (Ikezawa 1994: 145–146) (Holzman 1998: 191).

Ikezawa järgi on *Kirjade raamatu* peatükis *Cha wei* 察微 *Pojalikkuse raamatule* viitamine juhuslik, sest peatüki sisu ei käsitle üldse pojalikkusega seonduvat, vaid keskendub epistemoloogiale. Lisaks on kummaline, et *Isand Lü kevadete-sügiste* peatükk *Pojalik* käitumine *Xiaoxing* 孝行 ei viita kordagi *Pojalikkuse raamatule*, kuigi sisult sarnaneb sellega (Ikezawa 1994; 138–139).

Autorluse osas on levinud kolm teooriat, mille järgi *Pojalikkuse raamatu* kirjutas Konfutsius, Zeng Shen või viimase õpilaste õpilased. *Tai-pingi ajastu klassikalise lugemisvara* (太平御覽, 10. sajandi lõpp) järgi

tuleks teksti autoriks pidada Konfutsiust. Sima Qiani (145 – u 90 e.m.a) *Ajaloo ülestähenduste* järgi andis Konfutsius *Pojalikkuse raamatu* suuliselt edasi õpetaja Zengile, kes selle kuuldu põhjal kirja pani. Samasugune seisukoht oli ka Hani ja Tangi dünastia aegsetel õpetlastel, kes arvasid, et teksti pani kuuldu põhjal kirja Zeng Shen kas juba Konfutsiuse eluajal või millalgi hiljem. Songi dünastia ajal oli levinud seisukoht, et *Pojalikkuse raamatu* kirjutasid üles õpetaja Zengi hilisemad õpilased (Boltz 1993: 142).

Kui arvestada oletatavat kirjutamise aega ja esmaseid viiteid paar sajandit pärast Zeng Sheni surmaaega, näib viimane variant kõige loogilisem. Samuti vihjab hilisemate järgijate autorlusele Zeng Sheni nimetamine õpetajaks (曾子) hoolimata selgest õpilase ja õpetaja suhtest dialoogides Konfutsiusega.

Pojalikkuse raamat (*Xiaojing* 孝經)⁶

Esimene peatükk:

Eesmärgi avamine ja tähenduse selgitamine (開宗明義)⁷

Zhongni⁸ oli kodus, õpetaja Zeng oli tema päralt. Õpetaja ütles: „Endised kuningad pidasid ülimalt väge⁹ ja peamiseks kulgu,¹⁰ nii oli taevaalune kuulekas ja rahvas elas kooskõlas. Ülemate ja alamate vahel ei olnud vastuolusid. Kas sa tead, miks?“

Õpetaja Zeng tõusis matilt ja ütles: „Shen¹¹ pole piisavalt tark, et seda teada!“

Õpetaja ütles: „Pojalikkus on väe juur, kust sünnib haridus. Istu maha, ma räägin sulle. Oma keha koos naha ja karvadega oleme saanud vanematelt. Kui me ei söanda seda vigastada ega haavata, siis see ongi pojalikkuse algus.¹² Kui kehtestad ennast, käitud kulu järgi ning saavutad üle põlvkondade ulatuva kuulsuse, mis on vanematele tunnustuseks, siis see on pojalikkuse lõpp. Pojalik algul

⁶ Käesolev *Pojalikkuse raamatu* tõlge põhineb Lai ja Huangi tekstipublikatsioonil *Xin yi Xiaojing duben* 新譯孝經讀本(2008). Täiendavalt kasutasin Hu ja Cheni koostatud *Liji. Xiaojing*'i 礼记. 孝经 (2012) tõlget tänapäevasesse hiina keelde. Kuna esimene teose näol on tegemist lugemikuga (讀本), mis on varustatud arvukate joonealuste märkustega, mis seletavad üksipulgi lahti klassikalise hiina keele sõnade tähendused, siis kasutasin esmase allikana just seda väljaannet.

⁷ Kommentaaride traditsiooni järgi ei olnud algsel tekstil pealkirju (Rosemont; Ames 2009: 116).

⁸ Zhongni 仲尼 on Konfutsiuse hüüdnimi, mille tagumine silp pärineb legendi järgi Niqiu mäelt, kelle vaimu poole ema poja sünniks pöördus (Mäll, Läänemets, Toome 2011: 13). Tekstis esineb Konfutsius õpetaja ja Zeng Shen õpilase rollis.

⁹ Vägi (*de* 德) tähendab Hiina filosoofias inimese loomupärast mõjuvõimu või spetsiifilist andekust tunnetada asjade ja nähtuste loomulikku korda ehk kulgu (*dao* 道). Konfutsianismis tähendab vägi kõlblusel põhinevaid inimestevahelisi suhteid (Mäll, Läänemets, Toome 2011; 264–265).

¹⁰ Kulg (*dao* 道) tähendab konfutsianismi järgi hästi toimivat ja kultuuri hindavat ühiskonda, kus õilsate juhtimisel valitsetakse kommetele tuginedes (*Ibid.*, 110–111).

¹¹ Õpetaja Zengi eesnimi — Zeng Shen 曾參. Hiina keeles kirjutatakse perenimi eesnime ette. Püstitõusmine ja enda kõnetamine eesnime järgi väljendab austust Konfutsiuse suhtes (Lai; Huang 2008: 17).

¹² Amesi ja Rosemonti järgi tuleks keha mõista generatsioonideülese kultuurivahetuse sümbolina, kus sõnapaar pojalikkus (*xiao* 孝) ja haridus (*jiao* 教) väljendab konfutsianistliku hariduse kohustust parandada kultuur järeltulevatele põlvvedele ilma katkestuseta (Rosemont; Ames 2016: 93).

teenib vanemaid, vahepeal teenib valitsejat, lõpus kehtestab ennast. „Suurtes oodides”¹³ on öeldud: „Ära jäta mõtlemata esiisadele, kasvata nende järgi väge.”¹⁴

Teine peatükk: **Taevapoeg** (天子)¹⁵

Õpetaja ütles: „See, kes armastab enda vanemaid, ei söanda vihata teiste omi. See, kes austab enda vanemaid, ei söanda põlata teiste omi. See, kes teenib vanemaid täie armastuse ja austusega, õpetab rahvale väge ja kõik nelja mere¹⁶ vahel võtavad temast eeskuju. See ongi taevapoja pojaliikkus. *Kirjade raamatu* peatükis „*Fuxing*”¹⁷ on öeldud: „Kui üks¹⁸ on heasoovlik, siis rahvahulgad toetuvad temale.”

Kolmas peatükk: **Maaisandad** (諸侯)¹⁹

Kui ülal pole kõrkust, siis kõrgel pole ohtu. Kui hoiab kokku kuludes ja peab piiri tegudes, siis varasalv on ääreni täis, aga ei aja üle. Kui kõrgel pole ohtu, siis seisus on kauaks hoitud. Kui varasalv on ääreni täis, aga ei aja üle, siis jõukus on kauaks hoitud. Kui jõukus ja seisus ei jäta neid maha, siis on maa- ja viljaaltarid²⁰

¹³ Laulude raamat koosneb kolmest osast: *Maakohtade tavad* (*Guo feng* 國風), *Oodid* (*Ya* 雅) ja *Hümnid* (*Song* 頌). Oodid jagunevad omakorda Väikesteks oodideks (*Xiao ya* 小雅) ja *Suurteks oodideks* (*Da ya* 大雅). (Mäll, Läänemets, Toome 2011: 119).

¹⁴ Legge, James. *Book of Poetry. Greater Odes of the Kingdom. Decade Of Wen Wang. Wen Wang*; 6.1. Chinese TextProject: <http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=16215#s10004863>, 27.12.2018.

¹⁵ Taevapoeg (*tianzi* 天子), Hiina varasemate dünastiate (Shang-Yini ja Zhou) ajal tähendas kuningat, hiljem keisrit. Mõiste on lähedalt seotud taeva tahtega (*tianming* 天命), mille järgi sai kuningas õiguse valitseda Taevalt. Mõiste pärineb Shang-Yini ajastust (16.–11. saj e.m.a), mil usuti, et kõrgeim jumalus Taevas on kuningaga seotud vere-suguluse kaudu (Mäll, Läänemets, Toome 2011: 225).

¹⁶ Rahvas on *baixing* 百姓, otsetõlkes ‘sada hõimu’. Saja hõimu all peetakse silmas Hiina kultuuriruumi kuuluvaid inimesi. Neli merd (*sihai* 四海) tähendab kõiki nelja mere vahelisel alal elavaid rahvaid, ka barbareid (Legge 1996: 468).

¹⁷ Fu karistuse (*Fu xing* 甫刑) peatükk on Kirjade raamatust, mida tänapäeval tuntakse eelkõige Lü karistuse (*Lü xing* 呂刑) peatükina ja tähendab ülik (*hou* 侯) Lü 呂 karistusi (*xing* 刑). *Fu alias* on Lü (Lai; Huang 2008: 18).

¹⁸ Üks inimene *yi ren* 一人 viitab taevapojale ehk kuningale.

¹⁹ Maaisandad (*zhuhou* 諸侯) on taevapojaga läänisuhtes olevate riikide valitsejad (Hu; Chen 2012: 228).

²⁰ Lääni tunnuseks oli maa- ja viljaaltarid (*sheji* 社稷). *Kevadete-sügiste* ajastul hävitasid suuremad riigid sageli väiksemate altarid ja sundisid neid rajama uusi, mis sümboliseeriks muutunud läänisuhteid (Cook 2009: 247–248).

kaitstud ning nende ja rahva vahel valitseb kooskõla. See on maaisandate poja-
likkus. *Laulude raamatus*²¹ on öeldud: „Ettevaatlik-ettevaatlik, valvas-valvas,
justkui seisaks sügaviku äärel, justkui hiiliks õhukesel jääl.“

Neljas peatükk: **Ülikud ja suurametnikud** (卿大夫)²²

Endiste kuningate poolt seadustamata rõivaid ei söanda kanda. Endiste kunin-
gate poolt seadustamata sõnade järgi ei söanda kulgeda. Endiste kuningate
väeta samme ei söanda käia. Sellepärast seadusevastaseid sõnu ei räägi ja kulgu
järgimata ei käitu. Kui suu ei räägi valesti ja keha ei käitu valesti, siis sõnad, mis
täidavad taevaaluse, ei ole väärad, ja sammud, mis täidavad taevaaluse, ei ole
kurjad. Kui need kolm on korras, siis on esivanemate templid hoitud. See on
ülikute ja suurametnike pojalikkus. *Laulude raamatus*²³ on öeldud: „Hommikust
õhtuni kui pole jõude, nõnda teenibki taevapoega.“

Viies peatükk: **Ametnikud** (士)²⁴

Nii nagu teenitakse isa, teenitagu ka ema — armastus on ju sama. Nii nagu
teenitakse isa, teenitagu ka valitsejat — austus on ju sama. Nõnda on mõlemad
isast — nii armastus ema vastu kui ka austus valitseja vastu. Ustavus on see, kui
pojalikult valitsejat teenitakse; kuulekus on see, kui aupaklikult ülemaid teeni-
takse. Kui vigu tegemata ustavalt ja kuulekalt teenitakse ülemaid, siis suude-

²¹ Legge, James. *Book of Poetry. Minor Odes of the Kingdom. Decade Of Xiao Min. Xiao Min*;6.1.Chinese TextProject:<http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=15735#s10003655>, 27.12.2018.

²² Taevapoeg tugines valitsedes ametnike hierarhiale. Ametid tähtsuse järjekorras koos palees töötavate ametnike arvuga: ministreid 9 (*qing* 卿), suurametnikke 27 (*dafu* 大夫). Sotsiaalses hierarhias oli ülikutel (*zhuhou* 諸侯) kõrgem positsioon kui ministritel ning ülikute paleedes teenisid samuti ministrid ja suurametnikud, kelle ülesanne oli valitsejat abistada (Lai; Huang 2008: 25–26).

²³ Legge, James. *Book of Poetry. Greater Odes of the Kingdom. Decade Of Dang. Zheng Min*;4.1.Chinese TextProject:<http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=16626#s10006098>, 27.12.18.

²⁴ Ametnik (*shi* 士) oli riigiameti madalaim positsioon, kellest kõrgemale jäid ministrid ja suurametnikud. Ametnikud jagunesid veel tähtsuse järjekorras: kõrgemad ametnikud (*shangshi* 上士), keskmised ametnikud (*zhongshi* 中士) ja madalamad ametnikud (*xiaoshi* 下士) (Lai ja Huang 2008: 28). Tuginedes Leggele, kes väidab, et *shi* 士 tõlkimine haritlaseks ei võta arvesse ajastust, milles teos kirja pandi, otsustasin tõlkida *shi* ametnikuks. Leian, et ametnik väljendab paremini *shi* 士 rolli ühiskonnas ja ei eksita tähenduse osas (Legge 1996: 471).

takse hoida oma tasu ja ametikohta ning säilitada esivanemate ohvreid. See on ametnike pojalikkus. *Laulude raamatus*²⁵ on öeldud: „Vara üles, hilja voodi, ära häbista neid, kes sind ilmale töid.“

Kuues peatükk: **Lihtrahvas** (庶人)

Kasutades taeva kulgu, lõigates maa vilju, hoolitsetakse keha eest, olles kokkuhoidlikud kulutustes, nii kantakse hoolt vanemate eest. See on lihtrahva pojalikkus. Nõnda taevapojast endast lihtrahvani pole pojalikkusel otsa ega äärt. Muretseda pole vaja, sest pole sellist, kes seda ei suudaks.

Seitsmes peatükk: **Kolm alget** (三才)²⁶

Õpetaja Zeng ütles: „Pojalikkus on tõesti suur!“²⁷

Õpetaja vastas: „Pojalikkus on taeva²⁸ pruuk, maa²⁹ kohasus ja rahva käitumisviis. Rahvas peab järgima taevasmaa³⁰ pruuki. Järgides taeva kirkust ja maa viljakust, muutub taevaalune kuulekaks. Nende³¹ õpetused ei olnud sunnitud, aga toimised hästi. Nende valitsus polnud karm, aga kord oli majas. Endised kuningad nägid, et õpetus võib inimesi muuta. Seepärast esmalt rakendasid kõikehõlmavat armastust ja rahvas ei hüljanud oma vanemaid; seletasid väge ja kohasust ja rahvas heal meelel käis selle järgi. Esmalt kasutasid austust ja rahvas ei võiseltelud; juhtisid kommete ja muusikaga ja rahvas elas kooskõlas ja sõpruses;

²⁵ Legge, James. *Book of Poetry. Minor Odes of the Kingdom. Decade of Xiao Min. Xiao Wan*; 4.1. Chinese Text Project: <http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=15747#s10003680>, 27.12.2018.

²⁶ Kolm alget *sancai*'d on Taevas (*Tian* 天), Maa (*Di* 地) ja inimene (*ren* 人) (Lai; Huang 2008: 34).

²⁷ Suuruse all on mõeldud seda, et see hõlmab kõiki alates taevapojast kuni lihtrahvani (*Ibid.*).

²⁸ Taevas (*tian* 天) on hiina õpetuste keskne mõiste, mis tähistab ülimalt väge, loodust ja ilma. Kui algselt, Shang-Yini ajastul (16.–11.saj e.m.a) tähendas ta taevast üliolendit, siis hiljem muutus mõiste abstraktsemaks ning hakkas tähistama universumi loovat ja sigitavat väge (Mäll, Läänemets, Toome 2011: 225).

²⁹ Maa (*di* 地) on taeva paariliseks ja esindab passiivset, vastuvõtvat, kasvatavat väge (*Ibid.*, 225).

³⁰ Taevasmaa (*tiandi* 天地) tähendab hiina õpetustes universumit, kus taevas tähistab aktiivset ja maa passiivset alget (*Ibid.*, 225–226).

³¹ Nende all peetakse silmas endisi kuningaid.

osutasid heale ja halvale ja rahvas teadis, mis on keelatud. *Laulude raamatus* on öeldud: „Hiilgav Suur Õpetaja³² Yin³³, kogu rahvas vaatab sulle alt üles.“³⁴

Kaheksas peatükk: **Pojalik valitsus** (孝治)

Õpetaja ütles: „Muiste targad kuningad seadsid pojaliikkusega taevaaluse korda. Kas söandasid nad ära põlata väikeriikide ametnikke, veel vähem vürste, ülikuid, krahve, vikonte, paruneid?³⁵ Nõnda pälvisid nad kümne tuhande³⁶ riigi poolehoiu, kes vastutasuks teenisid³⁷ nende endisi kuningaid. Kas söandasid riigivalitsejad solvata leskesid, veel vähem ametnikke ja rahvast. Nõnda pälvisid nad suguvõsade poolehoiu, kes vastutasuks teenisid nende endisi valitsejaid. Kas söandasid perekonnapead alandada teenijaid ja teenijannasid, veel vähem naisi ja lapsi? Nõnda pälvisid nad inimeste poolehoiu, kes vastutasuks teenisid nende vanemaid. Niiviisi olid elusolevad vanemad rahul hoolitsusega ja surnud vanemate hinged tundsid rõõmu neile toodud ohvriandidest. Seetõttu oli taeva all kooskõla ja rahu, hädasid ja õnnetusi ei sündinud, segadusi ja mässe ei juhtunud. Niimoodi seadsid targad kuningad pojaliikkusega taevaaluse korda. *Laulude raamatus* on öeldud: „Nii võimas on vägi ja tegu, et neljas ilmakaares riigid kuuletuvad talle.“³⁸

³² Suur Õpetaja (*taishi* 太師) oli Zhou dünastia õukonna kolmest kõige tähtsamast ametist (*sangong* 三公) kõige olulisem, sest kabineti juhina abistas ta taevapoega riigivalitsemises (Lai; Huang 2008: 36).

³³ Yin Jifu 尹吉甫 oli Lääne-Zhou kuninga Zhou Xuan Wangi (828–782 e.m.a) ametiajal kõrgel positsioonil olev riigiametnik, kes oli tuntud oma sõjandusliku taibu, kirjaoskuse ja riigimehelike omaduste tõttu.

³⁴ Legge, James. *Ancient Classics. Book of Poetry. Minor Odes of the Kingdom. Decade Of Qi Fu. Jie Nan Shan.* 1.1. Chinese Text Project: <http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=15642#s10003339>, 27.12.2018.

³⁵ Zhou dünastia lääniisandate (*zhuhou* 諸侯) viis seisust: vürstid (*gong* 公), ülikud (*hou* 侯), krahvid (*bo* 伯), vikondid (*zi* 子), parunid (*nan* 男), kes olid kõik taevapojaga läänisuhtes (Lai; Huang 2008: 38). Euroopalikud vasted on tinglikud analoogid.

³⁶ Kümme tuhat *wan* 萬 on sümbolne number suure hulga tähistamiseks.

³⁷ Teenimise all on mõeldud ohverdamist (*fengsi* 奉祀) kuninga esivanematele ja sellega tema autoriteedi tunnistamist (*Ibid.*, lk 39).

³⁸ James, Legge. *Ancient Classics. Book of Poetr. Greater Odes of the Kingdom. Decade Of Dang. Yi;* 2.1. Chinese Text Project: <http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=16528#s10005734>, 27.12.2018.

Üheksas peatükk: **Õndsate**³⁹ **valitsus** (聖治)

Õpetaja Zeng ütles: „Söandan küsida, kas õndsate väes oli midagi, mis ületas pojalikkust?“ Õpetaja vastas: „Taevasmaa loomuste seas on inimene kõige suursugusem. Inimese käitumises pole midagi suuremat pojalikkusest. Pojalikkuses pole midagi suuremat isa kummardamisest. Isa kummardamises pole midagi suuremat, kui pidada teda taeva vääriliseks, Zhou vürst⁴⁰ oli selline inimene.

Muiste tõi Zhou vürst piirialtaril ohvreid isand Sorgole,⁴¹ pidades teda Taeva vääriliseks. Valguse saalis tõi ta esivanemateohvreid kuningas Wenile, pidades teda Kõrgete Esivanemate vääriliseks.⁴² Seetõttu tulid nelja mere vahelt kõik andamikohuslased ja abistasid ohverdamisel. Kas siis saab olla nii, et õndsate väes miski ületab pojalikkust?

Nõnda põlvepikkuselt sündinud kiindumus päev-päevalt kasvab vanemate kummardamiseks. Õndsad kummardamise kaudu õpetavad austust, kiindumuse kaudu õpetavad armastust. Õndsate õpetused polnud sunnitud, ometi toimisid hästi. Nende valitsus polnud karm, aga ometi oli kord majas. See on sellepärast nii, et nad lähtusid juurest.

Isa-poja kulg ongi taeva loomus ning valitseja ja alama kohasus.⁴³ Isa-ema annavad elu; sugupõlvede jätkumisest pole midagi suuremat. Perepea hoolitseb valjult nagu valitseja, armsalt nagu lähedane; sellest lahkusest pole midagi tähtsamat. Sellepärast, armastada teisi ilma vanemaid armastamata — nõnda rikud väge. Austada teisi ilma vanemaid austamata — nõnda rikud kombeid. Kui ise

³⁹ Önnis (*shengren* 聖人) on hiina õpetustes kõrgeima arengutasemeni jõudnud inimene. Varases konfutsianismis tähistati selle nimetusega eelkõige müütilistest valitsejatest kultuuriherooseid: Huang Di, Yao, Shun, Yu, Wen Wang, Wu Wang jt. (Mäll, Läänemets, Toome 2011: 269).

⁴⁰ Zhou vürst Zhou Gong 周公 oli kuningas Weni poeg, kuningas Wu noorem vend ja kuningas Chengi onu. Taevas oli Zhou dünastia esivanem ja jumalus (Rosemont; Ames 2009: lk 117).

⁴¹ Isand Sorgo Hou Ji 後稷 oli Lääne-Zhou dünastia üks tähtsamaid esivanemaid, sest teda peeti dünastia alusepanijaks ja põlluharimise patrooniks (Eliade 1987: 260).

⁴² Shangdi 上帝 tähendab otsetõlkes ülemvalitsejat, kõrget esivanemat. Shang-Yini ajastul (16.–11. saj e.m.a) tähistas Shangdi valitseva suguvõsa esivanemaid, kellele toodi ohvreid, aga Zhou dünastia ajal sulas mõiste tähendus ühte Taevaga (*tian* 天) ja hakkas tähistama abstraktset loovat printsiipi (Mäll, Läänemets, Toome 2011: 197–198).

⁴³ Kohasus (*yi* 義) on konfutsianismi üks põhimõisteid, mis väljendab valmisolekut käituda kohusetunde ja sotsiaalse positsiooni kohaselt (*Ibid.*, 101).

pole kuulekas, ei saa ka teised järgida. Kui ei põhine heal ja kõik põhineb halval väel, siis isegi kui saab oma tahtmise, õilsad⁴⁴ ikka ei pea vääriliseks.

Õilsad pole sellised. Kaaluvad, kas jutt järgib kulgu, kas käitumine toob rõõmu. Nende vägi ja kohasus on austust väärt; teod ja teenistus on järgimist väärt; käitumine on normiks; ilme ja hoiak sobivad eeskujuks. Nii nad valitsevad rahvast. Rahvas austab ja armastab neid ning peab eeskujuks. Sellepärast nad võivad edukalt õpetada väge ja tõhusalt teha seadusi.

Laulude raamat ütleb: „See väärt mees on õilis, tema hoiakus ei ole vigu.“⁴⁵

Kümnes peatükk: **Pojaliku käitumise ülestähendus** (紀孝行)

Õpetaja ütles: „Pojalik poeg teenigu vanemaid nii: kui nad on kodus, siis täie austusega; kui ta nende eest hoolitseb, siis suure rõõmuga; kui nad on haiged, siis tõsise murega; kui nad on surnud, siis sügava leinaga; kui neile ohverdab, siis üleva hardusega. Kui kõigis neis viies ollakse laitmatu, alles siis suudetakse vanemaid teenida. Teenides vanemaid, kõrgel kohal pole uhke, madalal kohal pole mässumeelne, omasuguste seas pole riiakas. Kõrgel kohal uhkus toob kaasa hävingu; madalal kohal mässumeelsus toob kaasa karistuse; omasuguste seas riiakus viib tapluseni. Kui nendest kolmest pahest pole vabanetud, siis isegi kui toidetak vanemaid iga päev looma-, lamba- ja sealihaga, ikka ei oldaks pojalik.“⁴⁶

Üheteistkümnes peatükk: **Viis karistust** (五刑)⁴⁷

Õpetaja ütles: „Viie karistuse alla käib kolm tuhat süütegu, kuid ükski neist pole pojalikkuse puudumisest suurem. Kui sundida valitsejat, siis pole enam ülemaid;

⁴⁴ Õilis (*junzi* 君子) on konfutsianismis ideaaltüübiks, kes vastandub lihtinimesele (*xiaoren* 小人). Õilsat iseloomustab kutsumus teenida teisi inimesi, mida ta teeb konfutsianistlikke voorusi (inimlikkus, kohasus, kombed, tarkus jt) silmas pidades. Konfutsiuse järgi oli väga raskesti saavutatav inimtüüp, õnnis, õilsast kõrgem (Mäll, Läänemets, Toome 2011: 268–269).

⁴⁵ Legge, James. *Ancient Classics. Book of Poetry. Lessons from the States. Odes Of Cao. ShiJiu*; 3.1. Chinese Text Project: <http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=15216#s10002314>, 27.12.2018.

⁴⁶ See lõik sarnaneb Konfutsiusele omistatud teose *Vesteid ja vestlusi* lõiguga: „...praegune pojalik kuulutab | ma suudan vanemaid ülal pidada | koerad hobused | neid peetakse samuti ülal | aupaklikkust ei ole | milles on erinevus“ (Mäll 2009: 53).

⁴⁷ Viis karistust (*wuxing* 五刑) olid Hani ajastu alguses järgmised: keha moonutamine, näkku häbimärgi põletamine, nina äralõikamine, jäsemete maharaiumine, kastreerimine, pea maharaiumine (Rosemont; Ames 2009: lk 117).

kui eirata õndsaid, siis pole enam seadusi; kui eirata pojalikkust, siis pole enam vanemaid. See viiks tõesti suurde segadusse.”

Kaheteistkümnes peatükk:

Peamise kulgemise avardamine (廣要道)

Õpetaja ütles: „Kui õpetada rahvale kiindumust ja armastust, siis miski pole parem pojalikkusest. Kui õpetada rahvale kombeid ja kuulekust, siis miski pole parem vennalikkusest. Kui muuta tavadid ja pärimust, siis miski pole parem muusikast. Kui rahustada ülemaid rahvast valitsema, siis miski pole parem kommetest. Kombeid tuleb austada ja ongi kõik. Isa austamine teeb poegadele rõõmu. Vanemate vendade austamine teeb noorematele vendadele rõõmu. Valitseja austamine teeb alamatele rõõmu. Kui austada ühte inimest, siis mustuhanded rõõmustavad. Sellepärast ongi vähe neid, keda austatakse, aga suur hulk neid, kes rõõmustavad. Seda nimetataksegi peamiseks kulgemiseks.”

Kolmeteistkümnes peatükk: **Ülima väe avardamine** (廣至德)

Õpetaja ütles: „Õilsad õpetavad pojalikkust nii, et päevast päeva ei kohtu iga perega silmast silma. Õpetada pojalikkust tähendab austada kõiki isasid taeva all. Õpetada vennalikkust tähendab austada kõiki vanemaid vendasid taeva all. Õpetada allumist tähendab austada kõiki valitsejaid taeva all. *Laulude raamatus* on öeldud: „Rahulolev ja vennalik valitseja on rahva isa-ema.“ Ülima väeta pole kellelgi nii suurt mõju, et suudaks panna rahva ennast järgima!”⁴⁸

Neljateistkümnes peatükk: **Kuulsuse avardamine** (廣揚名)

Õpetaja ütles: „Õilis, teenides vanemaid pojalikult, saab muutuda valitsejale ustavaks; teenides vanemaid vendi vennalikult, saab muutuda ülematele kuulekaks. Kodused reeglid saab ametis olles muuta valitsemiseks. Nõnda ongi, et jõudes täiuslikkusele koduses käitumises, kestab kuulsus üle inimpõlvede.”

⁴⁸ Legge, James. *Ancient Classics. Book of Poetry. Lessons from the States. Odes of Cao. Shi Jiu*; 3.1. Chinese Text Project: <https://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=15216#s10002314>, 27.12.2018.

Viieteistkümnnes peatükk: **Manitsemine ja arvustamine** (諫諍)

Õpetaja Zeng ütles: „Kuulasin juhiseid hoole ja armastuse, aupaklikkuse ja lugupidamise, vanemate rahulolu ja kuulsaks saamise kohta. Söandan küsida, kas seda, kui poeg pelgalt täidab isa käske, võib pidada pojalikkuseks?“ Õpetaja vastas: „Mida sa räägid, mida sa räägid? Muiste, kui taevapojal oli seitse alluvat, kes talle vastu vaidlesid, siis, kuigi ei olnud kulgu, ei jäänud ta ilma taevaalu-sest. Kui maaisandal oli viis alluvat, kes talle vastu vaidlesid, siis, kuigi ei olnud kulgu, ei jäänud ta ilma riigist. Kui suurametnikul oli kolm alluvat, kes talle vastu vaidlesid, siis, kuigi ei olnud kulgu, ei jäänud ta ilma suguvõsa valdusest. Kui ametnikul oli sõber, kes talle vastu vaidles, siis ei kaotanud ta oma head nime. Kui isal oli poeg, kes talle vastu vaidles, siis ei eksinud ta kohasuse vastu. Sellepärast ongi nii, et kui ei olda kohane, siis ei tohi poeg jätta isale vastu vaidlemata ja alluv ei tohi jätta valitsejale vastu vaidlemata. Sellepärast ongi nii, et kui ei olda kohane, siis tuleb vastu vaielda. Kuidas võib pelka isa käskude täit-mist pidada pojalikkuseks?“

Kuueteistkümnnes peatükk: **Mõju ja vastumõju** (感應)

Õpetaja ütles: „Muiste, kui targad kuningad teenisid isa pojalikult, siis teenisid nad ka targalt taevast. Kui nad teenisid ema pojalikult, siis nad teenisid ka tähelepanelikult maad. Nooremad kuuletusid vanematele, nõnda ülemate ja alamate vahel valitses kord. Kui taevast ja maad teeniti targalt ja tähelepaneli-kult, siis jumalad õnnistasid.

Nõnda peab isegi taevapoeg austama isa ja seadma eeskujuks vanema venna. Ohverdades esivanemate templis, austad vanemaid ega unusta neid. Kartuses esivanemaid häbistada, arendad ennast ja käitud mõõdukalt. Ohver-dades esivanemate templis, esivanemate hinged ilmutavad end. Kui pojalikkus ja vennalikkus on jõudnud täiuseni, siis ulatub see jumalateni ja valgustab kõiki nelja mere vahel — miski ei jää mõjuta. *Laulude raamatus* on öeldud: „Läänest itta, lõunast põhja pole kellelgi mõtteski mitte täita käsku.“⁴⁹

⁴⁹ Legge, James. *Ancient Classics. Book of Poetry. Greater Odes of the Kingdom. Decade of Wen Wang. Wen Wang You Sheng*; 6.1. Chinese Text Project: <http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=16350#s10005223>, 27.12.2018.

Seitsmeteistkümnnes peatükk: **Valitseja teenimine** (事君)

Õpetaja ütles: „Kui õilis teenib ülemaid, siis teenistuses mõtleb, kuidas olla täielikult ustav; erus mõtleb, kuidas korvata valitseja eksimust, kuulekalt järgides seda, mis ilus, parandades selle, mis halb. Nõnda ülemad ja alamad vastastikku üksteist kalliks peavad. *Laulude raamatus* on öeldud: „Südames ma armastan, miks siis mitte seda öelda; sügaval südames hoian seda, kuidas võiksin unustada.“⁵⁰

Kaheksateistkümnnes peatükk: **Vanemate leinamine** (喪親)

Õpetaja ütles: „Pojalik poeg leinates vanemaid nutab, kuid ei ulu; täidab kombeid, kuid ei tee nägusid; räägib, kuid ei peenutse; kannab ilusaid riideid, kuid ei ole rahulolev; kuulab muusikat, kuid ei rõõmusta; sööb hõrgutisi, kuid ei naudi. Niiviisi tuntakse leinavalu.

Kolme päeva pärast hakatakse sööma. See on õpetuseks rahvale, et surnud ei teeks kahju elavatele ja paast ei hävitaks loomust. See on õndsate kord. Lein ärgu ületagu kolme aastat. See seab rahvale piirid.

Valmistatakse ette sisemine ja välimine kirst, riietatakse lahkunu surirõivas-tesse ja asetatakse kirstu.⁵¹ Pannakse välja ohvrinõud⁵² ning näidatakse üles suurt kurbust ja leina. Taotakse vastu rinda ja trambitakse jalgu, nutetakse ja itketakse, kui leinates saadetakse kirstu kalmule. Ennustatakse selle täpne asukoht ja kirst sängitatakse hauda. Valmistatakse ette esivanemate tempel, kus hingedele ohvreid tuuakse. Kevadel ja sügisel tuuakse ohvreid, et õigel ajal mälestada lahkunuid.

Elavaid teenitakse armastuse ja austusega, surnuid teenitakse kurbuse ja leinaga. See on rahva põhiline kohustus, et täide viia surnute ja elavate vaheline kohasus. Pojaliku poja vanemate teenimine lõppeb sellega.

⁵⁰ Legge, James. *Ancient Classic. Book of Poetry. Minor Odes of the Kingdom. Decade of Du Ren Shi. Xi Sang*, 4.1. Chinese Text Project: <http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=16139#s10004701>, 27.12.2018.

⁵¹ Matusetseremoonia koosnes kahest osast: surnu riietamine (*xiao lian* 小斂) ja kirstu asetamine (*da lian* 大斂) (Lai ja Huang 2008: 69).

⁵² Puust või pronksist valmistatud kandilise kujuga *fu* 罍 ja ümara kujuga *gui* 簋 on ohvrinõud, mis rituaalse pidusöögi jaoks täideti hirsiga (*Ibid.*)

Allikad

H u , Pingsheng 胡平生, Meilan C h e n 陈美兰 2012. *Liji. Xiaojing* 礼记. 孝经. Peking 北: Zhonghua shuju 中华书局

L a i , Yanyuan, Junlang H u a n g 2008. *Xin yi Xiaojing duben* 新譯孝經讀本. Taibei shi 臺北市:

L e g g e , James (tlk) *The Sacred books of China: The texts of Confucianism.v.3: Part I. The Hsiào king.* Chinese Text Project: <https://ctext.org/xiao-jing>, 16.04.19

Kirjandus

B o l t z , William 1993. Hsiao ching 孝經. Loewe, Michae (ed.). — *Early Chinese Texts: A Bibliographical Guide*. Berkeley: Society for the Study of Early China

C o o k , Constanc 2009. Ancestor worship during the Eastern Zhou. — John Lagerwey, Marc Kalinowski (eds.). *Early Chinese Religion: Part One: Shang through Han (1250 BC –220 AD)*. Leiden: Brill Academic Pub

E r Y a 爾雅. Chinese Text Project: <http://ctext.org/er-ya?searchu=亭>, 27.12.18

H o l z m a n , Donald (Apr.–Jun.) 1998. The place of filial piety in ancient China. — *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 118, No. 2, pp. 185–199

H u a n g , Chichung (ed.) 1997. *The analects of Confucius*. Oxford University Press on Demand

I k e z a w a , Masaru 1994. *The Philosophy of Filiality in Ancient China: Ideological Development of Ancestor Worship in the Zhanguo Period*. University of British Columbia

K n a p p , Keith N. 1995. The Ru reinterpretation of xiao. — *Early China*, Vol. 20, pp. 195–222

L e g g e , James 1996. *The Sacred books of China: The texts of Confucianism.v.3: Part I. The Shù king. The religious portions of the Shih king. The Hsiào king.* Delhi: Motilal Banarsidass

L e g g e , James. *Book of Poetry. Greater Odes of the Kingdom. Decade Of Dang. Zheng Min*; 4.1. Chinese Text Project: <http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=16626#s10006098>, 27.12.18

L e g g e , James. *Ancient Classics. Book of Poetry. Greater Odes of the Kingdom. Decade Of Dang. Yi*; 2.1. Chinese Text Project: <http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=16528#s10005734>, 27.12.2018

L e g g e , James. *Book of Poetry. Greater Odes of the Kingdom. Decade Of Wen Wang. Wen Wang*; 6.1. Chinese Text Project: <http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=16215#s10004863>, 27.12.2018

L e g g e , James. *Ancient Classics. Book of Poetry. Greater Odes of the Kingdom. Decade Of Wen Wang. Wen Wang You Sheng*; 6.1. Chinese Text Project: <http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=16350#s10005223>, 27.12.2018

L e g g e , James. *Ancient Classics. Book of Poetry. Lessons from the States. Odes of Cao. Shi Jiu*; 3.1. Chinese Text Project: <http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=15216#s10002314>, 27.12.2018

L e g g e , James. *Ancient Classic. Book of Poetry. Minor Odes of the Kingdom. Decade of Du Ren Shi. Xi Sang*; 4.1. Chinese Text Project: <http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=16139#s10004701>, 27.12.2018

L e g g e , James. *Ancient Classics. Book of Poetry. Minor Odes of the Kingdom. Decade of Qi Fu. Jie Nan Shan*; 1.1. Chinese Text Project: <http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=15642#s10003339>, 27.12.2018

L e g g e , James. *Book of Poetry. Minor Odes of the Kingdom. Decade of Xiao Min. Xiao Min*; 6.1. Chinese Text Project: <http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=15735#s10003655>, 27.12.2018

L e g g e , James. *Book of Poetry. Minor odes of the Kingdom. Decade Of Xiao Min. Xiao Wan*; 4.1. Chinese Text Project: <http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=15747#s10003680>, 27.12.2018

L e g g e , James. *Ancient Classic. Book of Poetry. Minor Odes of the Kingdom. Decade of Du Ren Shi. Xi Sang*; 4.1. Chinese Text Project: <http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=16139#s10004701>, 27.12.2018

L e g g e , James (tlk). *Shang Shu. Zhou Shu. Announcement about Drunkenness*. Chinese Text Project: <http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=21336>, 06.12.18

L e g g e , James (tlk). *Shang Shu. Zhou Shu. Announcement to the Prince of Kang*, 9. Chinese Text Project: <http://ctext.org/dictionary.pl?if=en&id=21326>, 06.12.18.

M ä l l , Linnart 2009. *Konfutsius. Vesteid ja vestlusi. Keskmine tavaline. Suur õpetus*. Tartu: Lux Orientis

M ä l l , Linnart, Märt L ä n e m e t s , Teet T o o m e (koost.) 2011. *Ida mõtte-
loo leksikon. Lõuna-, Ida- ja Sise- Aasia*. Teine parandatud ja täiendatud trükk.
Tartu: Tartu Ülikooli orientalistikakeskus

O v e r m y e r , Daniel. L. 1987. Chinese Religion: An Overview. Mircae Eliade (ed.). *Encyclopedia of Religion Volume 3*. New York: Macmillan Publishing Company

R o s e m o n t Jr., Henry, A m e s , Roger T. 2009. *The Chinese Classic of Family Reverence*. Honolulu: University of Hawai'i Press

R o s e m o n t Jr., Henry, Roger T. A m e s 2016. *Confucian Role Ethics: A Moral Vision for the 21st Century?* Vol. 5. Vandenhoeck & Ruprecht